

LACLAVÍKOVÁ, M. – DOMANICKÝ, M. *Počiatky zľudovenia súdnictva a etablovanie funkcie sudcov z ľudu na Slovensku v rokoch 1948 – 1953 (normatívna báza a prvotné problémy)*

Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2025, 194 s.

Vyučujúca Katedry historického práva a právnej metodológie na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave, prof. JUDr. Bc. Miriam Laclavíková, PhD., sa vo svojej profesijnej činnosti dlhodobo venuje výskumu obdobia totalitného režimu na území Slovenska. Robí to spôsobom, ktorý nie je izolovaný od pedagogického procesu – práve naopak, dovoľím si povedať, že na Právnickej fakulte je pedagógom, ktorý sa najviac snaží o zapájanie študentov do výučbového procesu tak, aby sa študenti aj zamýšľali nad informáciami, ktoré prijímajú, aby sa ich reálne dotkli a precítili ich. Takáto činnosť je mimoriadne dôležitá a osobne v nej vidím najväčší prínos pri výučbe právnych dejín na právnických fakultách. Ako totiž zhodnotila aj sociologička Oľga Gyárfášová, autorka monografie o československých účastníkoch vzdoru proti komunistickej normalizácii, *pre mladých ľudí je sloboda samozrejmosťou, a to je dobre*, avšak táto samozrejmosť môže oslabovať ich *schopnosť rozpoznať jej ohrozenia a znižovať odolnosť voči jej „ukrajovaniu“*. Aktivita prof. Laclavíkovej majú práve v tomto smere osobitný význam, a to pri zachovaní ich rôznorodosti. Študentov do právno-historických tém zapája napríklad formou organizácie semestrálnych prednášok na vybrané spoločensky významné témy (naposledy napríklad *Výsporiadanie sa so socialistickou minulosťou: rok 1968, Jan Palach, obdobie normalizácie – mýty a polopravdy*), exkurzií, zapájania do recenzných konaní či priamo do koncipovania odborných textov. Takýmto je aj monografia *Počiatky zľudovenia súdnictva a etablovanie funkcie sudcov z ľudu na Slovensku v rokoch 1948 – 1953 (normatívna báza a prvotné problémy)*, ktorú pripravila v spolupráci s Mgr. Michalom Domanickým, aktuálne už absolventom Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, ktorý pod profesorkiným vedením pôsobil na Katedre historického práva a právnej metodológie ako študentská vedecká pomocná sila.

Predložená monografia skúma laicizáciu súdnictva v Československu po zavedení komunistickeho režimu v období najťažších perzekúcií jeho oponentov, v období, kedy bolo uložených najviac trestov smrti v našich dejinách. Robí to však spôsobom vedecko-popularizačným. Hoci má vysokú vedeckú úroveň, je v nej nápad, ktorý robí ťažkú tému zaujímavú pre široké čitateľské spektrum, osobitne tým, že predstavuje túto tému optikou samotných sudcov z ľudu. Z profesie, nad ktorou by sa študent či čitateľ obraznejšie nezamyslel, abstrahuje konkrétne príbehy, skúsenosti, postoje a svedectvá o funkcii, povinnostiach a úlohách sudcov z ľudu a približuje ich tak čitateľovi.

Prvá východisková kapitola je predstavením a analýzou ideologických ústavných a normatívnych základov zľudovenia súdnictva. Metodologicky je vystavaná *a maiori ad*

minus, od objasnenia ideologických základov, ktoré odmietali princíp deľby moci, cez ústavné zakotvenie, kľúčové zákony, zákony ovplyvnené zľudovením súdnictva až po predpisy nižšej právnej sily.

Druhá kapitola analyzuje reorganizáciu výkonu súdnej moci v dôsledku laicizácie súdnictva. Jej súčasťou je tiež podkapitola o justičnej správe a jej premenách v rokoch 1948 – 1953.

Tretia kapitola je vystavaná za pomoci podkapitol, ktorých názvy sú formulované pomocou otázok. Môže sa to zdať ako detail, ale po náročnejšej kapitole o organizácii súdnictva vhodným spôsobom prebúdajú čitateľovu zvedavosť. Aké boli zákonné požiadavky na sudcov z ľudu? Aké podmienky mali splňať? Akým spôsobom boli sudcovia z ľudu povolávaní na výkon svojich funkcií? Kto a ako zabezpečoval výber kandidátov? Bolo možné sudcu z ľudu z výkonu jeho funkcie odvolať? Odmietol nový režim princíp nezosaditeľnosti sudcu? Aké náhrady patrili sudcom z ľudu za výkon ich funkcie? Ako a čím sa mali sudcovia z ľudu na Slovensku odborne a politicky formovať? Odpovede na tieto a ďalšie otázky nájde čitateľ práve v tretej kapitole.

Posledná štvrtá kapitola je syntézou a analýzou problémov a výziev ľudového súdnictva na Slovensku v rokoch 1949 – 1953 predstavených na podklade príspevkov uverejnených v stavovskom časopise sudcov z ľudu a snáh o ich riešenie. Bližšie skúmané boli nasledovné negatívne javy, ktoré prinieslo zľudovenie súdnictva: nezáujem sudcov z ľudu o súdne pojednávania a preferencia trestných pojednávanií, problematika dochádzka, v niektorých prípadoch slabá politická úroveň, nedostatočná interakcia medzi profesionálnymi a ľudovými sudcami, nedostatočné odborné aj politické vzdelanie, problémy v rozhodovaní z politických dôvodov, nevyjasnené kompetencie sudcov z ľudu, problematika ich uvoľňovania zo zamestnania, nedostatočne vyhovujúca triedna skladba či privysoký počet sudcov z ľudu.

Monografia je postavená na poctivej práci s dobovými zdrojmi, osobitne so stavovským časopisom sudcov z ľudu, právnymi predpismi, parlamentnými materiálmi či dôvodovými správami, ktoré boli analyzované a využité k vytvoreniu štruktúrovaného prehľadu čiastkových a celkových záverov, v ktorých sa zrkadlí duch doby. Našťastie minulej, plnej paradoxov, čo výstižne vykresľuje aj obrázok použitý v publikácii na s. 102 a nasl. Obrázok „Sudcovská abeceda“, ktorý je výňatkom pojmov z osobitného stavovského časopisu pre sudcov z ľudu *Právo a život*, ukazuje, ako sa „z noci na ráno“ jedno z najdôstojnejších povolanií dostalo na úroveň, kedy jeho noví predstavitelia potrebovali vo svojej odbornej činnosti začínať od pomyselného prvého písmena abecedy a učiť sa rozumieť slovám ako bilaterálny, duplikát inventúra, kompromis či limit. Je zrkadlom doby, ktorá zmanipulovala ľudí a len tri roky po hrôzach druhej svetovej vojny zničila krehké piliere demokracie. Doba, inštitúcia či predpis je však vždy predĺženým tieňom ľudí, ktorí ich tvoria, a preto sú ochrana nezávislosti súdnictva a manipulácia laikov témami, ktoré nestarnú a ktorých potreba sa nevytráca. Práve naopak, v časoch, kedy sú slušnosť, tichá poctivá diskusia, morálna a hodnotová integrita či sama liberálna demokracia ohrozené konšpiráciami, hoaxami, propagandou, sebeckosťou, nedostatkom empatie, pocitmi nadradenosti či oslabovaním kritického myslenia, je to téma pálčivo aktuálna. Neubehlo ani štyridsať rokov, odkedy budujeme nezávislé súdnictvo, odkedy sme obnovili Ústavný súd či správne súdnictvo. Nie je to ani polovica ľudského života a my už zabúdame, nepamätáme si či nemáme záujem pripomínať si či skúmať obdobie, ktoré ničilo ľudské životy, rodiny, vízie,

nádeje, ale aj hmotné statky dokumentujúce kultúrny rozvoj spoločnosti ako architektonické pamiatky či umelecké diela. Preto táto publikácia, ktorá oslovuje nielen odborníkov, ale aj študentstvo a svojou povahou aj širokú verejnosť, je cennou pripomienkou toho, čo si musíme strážiť a prispieva tak k väčšiemu cieľu než, už beztak významnému, cieľu edukačnému.

Záverom mi ostáva už len zopakovať myšlienku tejto recenzie, a to, že publikáciu odporúčam najrôznejšiemu čitateľskému spektru, ktoré pozývam, v mene jej autorov, na jej preštudovanie na nasledovnom verejne prístupnom odkaze, kde je publikácia v celosti a bezplatne dostupná v rámci edície „Právo a bezprávie“: [Laclavikova-Domanicky_Pociatky-zludovenia-sudnictva_online-final.pdf](#)

Ingrid Lanczová

doi: 10.14712/2464689X.2026.570